

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ФАКУЛЬТЕТ СХІДНИХ МОВ

Кафедра китайської мови і перекладу

**ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА В КИТАЇ. МОВНІ НАСЛІДКИ. ПЕРЕХІД
ВІД СТАРОКИТАЙСЬКОЇ ДО СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ**

Курсовий проєкт

з напрямку підготовки

035.065.01 Мова і література

(китайська)

4 курсу, МЛКБ2-21-0.4 Д

Чернишової Ніки Віталіївни

Науковий керівник:

Ван Валерій Нінвінович

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ЗМІН У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	6
1.1 Соціолінгвістика як наука: основні поняття та підходи до вивчення мовних змін	6
1.2. Історичні передумови громадянської війни в Китаї та її вплив на суспільство	9
1.3. Загальні особливості класичної китайської мови: фонетичні, граматичні та лексичні характеристики	15
РОЗДІЛ 2. ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА ЯК ЧИННИК МОВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У КИТАЇ	19
2.1. Політичні й соціальні зміни в Китаї та їхній вплив на мовну політику	19
2.2. Реформа письма та спрощення ієрогліфів як наслідок громадянської війни	22
2.3. Вплив ідеологічного протистояння між КНР і Тайванем на мовний розвиток	24
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕХІД ВІД КЛАСИЧНОЇ ДО СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ	27
3.1. Стандартизація пін'їнь і розвиток путунхуа як єдиної літературної норми	27
3.2. Зміни у сфері освіти, ЗМІ та масової комунікації як фактори мовної модернізації	28
3.3. Взаємодія діалектів і сучасної літературної мови в контексті соціолінгвістичних процесів	33
ВИСНОВК	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	39

ВСТУП

Мова є не лише засобом комунікації, а й потужним інструментом національної ідентичності, культурної спадкоємності та соціального регулювання. У Китаї, як у державі з багатотисячолітньою історією та глибокими культурно-мовними традиціями, мовна політика завжди була тісно пов'язана з політичними подіями, соціальними перетвореннями та ідеологічними впливами. Однією з ключових історичних подій, що суттєво вплинула на мовний розвиток країни, стала Громадянська війна (1917–1949 рр.), наслідки якої відчутні в мовній ситуації Китаю й донині.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення складного процесу переходу від класичної китайської мови (веньянь) до сучасної літературної китайської (путунхуа) в контексті глибоких політичних та соціальних трансформацій, що охопили Китай у XX столітті. Мовна модернізація, спрощення письма, реформи освіти та утвердження єдиної мовної норми стали не просто результатами внутрішніх лінгвістичних змін, а й відображенням масштабної перебудови всього китайського суспільства. Дослідження цього процесу є важливим для розуміння не лише історії китайської мови, а й механізмів формування мовної політики у сучасному світі.

Метою роботи є всебічне вивчення мовних наслідків Громадянської війни в Китаї та аналіз переходу від старокитайської до сучасної китайської мови у соціолінгвістичному контексті.

Об'єктом дослідження є китайська мова в період соціально-політичних трансформацій XX століття.

Предметом дослідження виступають соціолінгвістичні зміни, спричинені громадянською війною, мовною політикою КНР, реформами письма, розвитком ЗМІ та протистоянням з Тайванем.

Основними завданнями роботи є:

1. Розглянути теоретичні засади соціолінгвістичного підходу до вивчення мовних змін.

2. Проаналізувати історичні передумови Громадянської війни в Китаї та її суспільні наслідки.
3. Визначити фонетичні, граматичні та лексичні особливості класичної китайської мови.
4. Дослідити вплив соціально-політичних змін на мовну політику КНР.
5. Оцінити роль реформ письма, зокрема спрощення ієрогліфів, у мовному оновленні країни.
6. Розглянути ідеологічне протистояння між КНР і Тайванем як фактор формування мовної ідентичності.
7. Проаналізувати процес стандартизації путунхуа і впровадження системи піньїнь.
8. Висвітлити роль освіти, медіа та масової комунікації у формуванні сучасної китайської мови.
9. Розкрити характер взаємодії між діалектами та літературною нормою у сучасному Китаї.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ЗМІН У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

1.1 Соціолінгвістика як наука: основні поняття та підходи до вивчення мовних змін

Соціолінгвістика – галузь мовознавства, що вивчає мову у зв'язку із соціальними умовами її існування. Під соціальними умовами мається на увазі комплекс зовнішніх обставин, у яких реально функціонує і розвивається мова: суспільство людей, які використовують цю мову, соціальна структура цього суспільства, відмінності між носіями мови у віці, соціальному статусі, рівні культури й освіти, місці проживання, а також відмінності в їхній мовленнєвій поведінці залежно від ситуації спілкування.

Термін «соціолінгвістика» вперше вжив 1952 року американський соціолог Герман Каррі. Однак це не означає, що і наука про соціальну зумовленість мови зародилася на початку 1950-х років. Коріння соціолінгвістики глибше, і шукати його потрібно не в американському науковому ґрунті, а в європейському і, зокрема, російському [23].

Лінгвістичні дослідження, що враховують зумовленість мовних явищ явищами соціальними, з більшою чи меншою інтенсивністю велися ще на початку нинішнього століття у Франції, Росії, Чехії. Інші, ніж у США, наукові традиції зумовили те становище, за якого вивчення зв'язків мови з суспільними інститутами, з еволюцією суспільства ніколи принципово не відокремлювалося в цих країнах від «чистої» лінгвістики. «Оскільки мова можлива тільки в людському суспільстві, - писав І. А. Бодуен де Куртене, - то, окрім психічної сторони, ми повинні відзначати в ній завжди сторону соціальну. Підставою мовознавства повинна служити не тільки індивідуальна психологія, а й соціологія» [23].

Найважливіші для сучасної соціолінгвістики ідеї належать таким видатним ученим першої половини 20 ст., як Ф. Брюно, А.Мейє, П.Лафарг, М.Коен у Франції, Ш.Баллі та А.Сеше у Швейцарії, Ж.Вандрієс у Бельгії,

Б.Гавранек, А.Матезіус у Чехословаччині та ін. Це, наприклад, ідея про те, що всі засоби мови розподілені за сферами спілкування, а розподіл спілкування на сфери має значною мірою соціальну зумовленість (Баллі); ідея соціальної диференціації єдиної національної мови залежно від соціального статусу її носіїв (праці російських і чеських мовознавців); положення, згідно з яким темпи мовної еволюції залежать від темпів розвитку суспільства, а загалом мова завжди відстає у змінах, які в ній відбуваються, від змін соціальних (Поливанов); поширення ідей та методів, що використовували соціологічне вивчення [17].

Характерна риса соціолінгвістики другої половини 20 століття - перехід від робіт загального плану до експериментальної перевірки висунутих гіпотез, математично вивіреного опису конкретних фактів. На думку одного з представників американської соціолінгвістики Дж.Фішмана, вивчення мови під соціальним кутом зору на сучасному етапі характеризується такими рисами, як системність, суворе спрямованість збирання даних, кількісно-статистичний аналіз фактів, тісне переплетіння лінгвістичного і соціологічного аспектів дослідження [17].

Соціолінгвістика – очевидно, що вона виникла на стику двох інших наук – соціології та лінгвістики. Міждисциплінарний характер соціолінгвістики визнається багатьма вченими. Однак саме по собі це визнання не дає відповіді на запитання: чого більше в цій науці – соціології чи лінгвістики? Хто займається нею – професійні соціологи чи професійні мовознавці (пригадаємо, що першим ученим, який вжив термін «соціолінгвістика», був соціолог)? [17]

Сучасна соціолінгвістика – це галузь мовознавства. Поки ця наука лише формувалася, ставала на ноги, можна було сперечатися щодо її статусу. Але до кінця ХХ століття, коли в соціолінгвістиці були чітко визначені об'єкт, цілі й завдання досліджень, а також отримані вагомі результати, стало абсолютно очевидно, що ця наука має мовознавчу природу. Інша справа, що соціолінгвісти запозичили багато методів у соціологів, наприклад, методи

масових обстежень, анкетування, усних опитувань та інтерв'ю. Але, запозичуючи ці методи, соціолінгвісти застосовують їх у межах завдань вивчення мови, а також на їх основі розробляються власні методичні прийоми роботи з мовними фактами та з носіями мови [17].

Один із засновників сучасної соціолінгвістики, американський дослідник Вільям Лабов, визначає соціолінгвістику як науку, що вивчає «мову в її соціальному контексті». Увага соціолінгвістів зосереджена не на самій мові, не на її внутрішній будові, а на тому, як люди, що належать до того чи іншого суспільства, користуються мовою. При цьому враховуються всі фактори, які можуть впливати на вживання мови – від різних характеристик самих мовців (їхнього віку, статі, рівня освіти й культури, професії тощо) до особливостей конкретного мовленнєвого акту [23].

«Ретельний і точний науковий опис певної мови, – зазначав Р. Якобсон, – не може обійтися без граматичних і лексичних правил, що стосуються наявності або відсутності розрізнення між співрозмовниками з огляду на їхнє соціальне становище, стать або вік; визначення місця таких правил у загальному описі мови є складною лінгвістичною проблемою» [23].

На відміну від генеративної лінгвістики, представленої, наприклад, у працях Н. Хомського, соціолінгвістика має справу не з ідеальним носієм мови, який породжує лише правильні висловлювання на певній мові, а з реальними людьми, які в своїй мові можуть порушувати норми, помилятися, змішувати різні мовні стилі тощо. Важливо зрозуміти, чим зумовлені подібні особливості реального мовного вжитку [23].

Таким чином, при соціолінгвістичному підході до мови об'єктом вивчення є функціонування мови; її внутрішня структура сприймається як певна даність і спеціальному дослідженню не підлягає. У суспільствах, де функціонує дві або три мови, чи навіть більше, соціолінгвіст повинен досліджувати механізми функціонування цих мов у їхній взаємодії, щоб відповісти на такі запитання: у яких сферах соціального життя вони використовуються? Які між ними відносини за статусом і функціями? Яка

мова є «домінантною», тобто державною або офіційно визнаною основним засобом спілкування, а які змушені задовольнятися роллю побутових чи сімейних мов? Як, за яких умов і у яких формах виникає дво- або багатомовність?

Соціолінгвістика оперує певним набором специфічних для неї понять: мовна спільнота, мовна ситуація, соціально-комунікативна система, мовна соціалізація, комунікативна компетенція, мовний код, перемикування кодів, білінгвізм (двомовність), диглосія, мовна політика та низка інших. Крім того, деякі поняття запозичено з інших галузей мовознавства: мовна норма, мовленнєве спілкування, мовленнєва поведінка, мовленнєвий акт, мовний контакт, змішування мов, мова-посередник тощо. Також використовуються поняття з соціології та соціальної психології: соціальна структура суспільства, соціальний статус, соціальна роль, соціальний чинник та деякі інші.

1.2. Історичні передумови громадянської війни в Китаї та її вплив на суспільство

У багатьох аспектах Шанхайська різанина та розпад Першого об'єднаного фронту в 1927 році стали початком громадянської війни в Китаї. Хоча конфлікт тягнувся десятиліттями, більшість дослідників погоджується, що основні бойові дії відбувалися в період з кінця 1945 до жовтня 1949 року [6].

Після капітуляції Японії у серпні 1945 року Комуністична партія Китаю (КПК) та Гоміньдан (Націоналістична партія) домовилися про мирні переговори й спробували укласти перемир'я, яке виявилось безуспішним. Уже в 1946 році між сторонами знову загострилося суперництво за владу в Китаї. Ще в липні 1926 року генерал Чан Кайші розпочав Північний похід – річну кампанію проти північних військових угруповань, яка завершилася об'єднанням більшої частини Китаю під однією владою. Столицю перенесли до Нанкіна, де оселився сам Чан. Спочатку Гоміньдан співпрацював із

комуністами, однак Чан побоювався радикальних соціальних змін і поступово віддалявся від них. У 1927 році його війська вигнали комуністів із великих міст, але Мао Цзедун продовжив збройну боротьбу в провінції Цзянсі [6].

У 1934 році, коли війська Чана атакували комуністичні сили, останні здійснили Великий похід – відступ на понад 6 000 миль до північного Шеньсі. Упродовж 1930-х років Чан Кайші став головною фігурою нового Китаю, хоча залежав від підтримки Заходу та стикався з бідністю й внутрішніми проблемами. Конфлікт між комуністами й Гоміньданом не припинявся, незважаючи на постійну загрозу з боку Японської імперії.

У 1931 році Японія захопила Маньчжурію, створивши маріонеткову державу Маньчжоу-го для подальшої експансії. Незважаючи на японське вторгнення в східний Китай у 1937 році, Чан продовжував боротьбу з комуністами, дозволивши японським військам легко захопити північні й прибережні регіони. Формальний союз між урядом і КПК проти Японії не був щирим: на відміну від урядових військ, які брали на себе основні удари, комуністи діяли партизанськими методами [6].

Навіть під час Другої світової війни обидві сили змагалися за територію, попри заклики США та СРСР об'єднатися проти Японії. Комуністи змогли зміцнити свої позиції завдяки підтримці населення в окупованих районах та успішним партизанським акціям, тоді як урядові сили зазнавали значних втрат [6].

Японська операція "Іті-Го" в 1944 році ще більше послабила армію Чан Кайші, в той час як КПК зазнала менших втрат. До завершення війни Червона армія налічувала понад 1,3 мільйона солдатів, ще 2,6 мільйона – добровольців, а території під контролем комуністів були заселені близько 100 мільйонами осіб. Громадянська війна завершилася перемогою КПК: після захоплення Пекіна Мао Цзедун проголосив утворення Китайської Народної Республіки в жовтні 1949 року. Генералісимус Чан Кайші був змушений тікати на Тайвань, де створив альтернативний уряд – Республіку Китай [6].

Громадянська війна в Китаї, яка тривала з 1927 по 1949 рік, мала глибокі історичні корені й складну природу, зумовлену як довготривалими, так і короточасними причинами. Серед головних довготривалих чинників слід зазначити соціально-економічну ситуацію, яка складалася в Китаї на межі XIX–XX століть. Стрімке зростання населення країни відбувалося на тлі недостатнього розвитку промисловості та сільського господарства, що спричинило серйозну економічну кризу. Ресурси не відповідали демографічному тиску, що спричинило безробіття, бідність і загальне соціальне невдоволення. Це створило сприятливий ґрунт для виникнення радикальних ідей і революційних рухів [10].

Ще одним глибинним фактором стала політична слабкість і внутрішній розбрат, що виник після падіння імперії Цін у 1911 році. Усунення маньчжурської династії не призвело до стабільності — натомість у країні виник вакуум влади, і новий республіканський уряд не зміг ефективно контролювати ситуацію. Нерівноправні договори з іноземними державами, спадок опіумних війн, екстериторіальність та іноземне володіння залізницями продовжували викликати обурення серед населення. Особливої гостроти набрала проблема іноземного впливу, коли Великобританія, США, Франція та Німеччина намагалися посилити контроль над китайськими територіями, що викликало вибухи національного обурення й посилило антагонізм між політичними угрупованнями [10].

Важливу роль у політичному загостренні відіграв і Юань Шикай, перший президент Китайської Республіки. Попри сподівання на демократію, він зосередив владу у своїх руках, придушував опозицію і навіть намагався відновити монархію, оголосивши себе імператором. Такі дії викликали масове невдоволення і стали ще одним поштовхом до політичної дестабілізації. Його правління виявилось короточасним, а після його смерті Китай остаточно поринув у період воєнного феодалізму, коли численні воєначальники (варлорди) контролювали окремі регіони країни без єдиного центру влади [10].

У короткотривалій перспективі, після смерті Юаня Шикая у 1916 році, країна була охоплена боротьбою між військовими лідерами, що тривала до кінця 1920-х років. Цей період характеризувався анархією, локальними конфліктами, економічною нестабільністю та залежністю від іноземних сил, які вели перемовини з варлордами для збереження своїх інтересів. У багатьох регіонах уряди були формальними, а місцеві правителі часто вели збройну боротьбу між собою [10].

Новий поштовх до загострення політичного конфлікту дала поява нового покоління молоді, натхненного ідеями модернізації та національного відродження. У 1919 році спалахнув Рух 4 Травня, який об'єднав студентів, інтелігенцію та містян у протестах проти імперіалістичних впливів і зради національних інтересів Китаю, зокрема внаслідок рішень Паризької мирної конференції. Демонстрації проходили під гаслами боротьби з японським впливом, варлордами та традиціоналізмом. Саме цей рух сприяв зростанню популярності радикальних ідеологій, зокрема марксизму, та заклав основу для подальшої політичної поляризації між націоналістами і комуністами [10].

Комуністичні ідеї почали набирати обертів як альтернатива західним моделям, які в очах багатьох китайців зазнали краху. Невдоволення націоналістичним урядом, зростаючий вплив СРСР, приклад Жовтневої революції в Росії, а також японська експансія в Маньчжурії і на інші території Східної Азії викликали нову хвилю націоналістичних і антимонархічних настроїв. Внутрішні протиріччя в суспільстві загострювалися через розчарування в бездіяльності уряду та соціальні труднощі, що посилювалися зовнішніми загрозами та репресіями [10].

У 1923 році було створено Перший Об'єднаний фронт між Гоміньданом і Комуністичною партією Китаю. Він мав на меті об'єднання країни та боротьбу з воєнними феодалами. Радянський Союз підтримував обидві сторони, що сприяло тимчасовому співробітництву. Однак після смерті Сунь Ятсена у 1925 році до влади в Гоміньдані прийшов Чан Кайші, який, попри успішне проведення Північного походу, швидко охолонув до співпраці з

комуністами. У 1927 році, побоюючись зростаючого впливу КПК, війська Чана організували криваву розправу над комуністами в місті Ухань. Було вбито близько 15 тисяч осіб, що фактично ознаменувало розрив між колишніми союзниками і стало початком відкритої Громадянської війни [10].

Таким чином, до спалаху повномасштабного конфлікту призвела сукупність довготривалих внутрішніх проблем — соціальної нерівності, політичної нестабільності, впливу іноземних держав — та низка безпосередніх подій, які загострили протистояння між двома основними політичними силами країни — Гоміньданом і Комуністичною партією Китаю [10].

Після завершення Громадянської війни в 1949 році Китай зазнав суттєвих змін у соціальній, політичній, економічній та військовій сферах. Перемога Комуністичної партії Китаю (КПК) не лише означала зміну правлячого режиму, а й спричинила радикальну трансформацію китайського суспільства та державного устрою [10].

У соціальному аспекті лідер КПК Мао Цзедун заявляв, що китайський народ перебуває під тиском трьох «великих гір» — феодалізму, імперіалізму та бюрократичного капіталізму. Особливо важко жилося жінкам у сільських районах, де феодальні традиції обмежували їхні права та свободи. Комуністи прагнули зруйнувати ці застарілі порядки, тому після приходу до влади вони ухвалили низку законів, що суттєво покращили становище жінок. Жінки отримали право на володіння землею, на розірвання шлюбів із чоловіками-тиранами, а також більшу свободу в особистому та суспільному житті. Ці зміни стали одним із перших соціальних кроків нового комуністичного уряду.

У політичному плані Громадянська війна закріпила владу КПК над усією територією материкового Китаю. Мао Цзедун став беззаперечним лідером, а система однопартійного правління була встановлена як єдино можлива. Уся влада зосередилася в руках Комуністичної партії, що означало відсутність політичного плюралізму та обмеження демократичних свобод. Цей новий

політичний лад заклав основу авторитарного режиму, який зберігається в Китаї й до сьогодні [10].

Економічна ситуація після війни була вкрай складною. Економіка країни була спустошена роками конфлікту, рівень ВВП був дуже низьким, ціни на продукти та товари першої необхідності стрімко зростали, а безробіття в містах набуло масового характеру. Для подолання кризи КПК прагнула поступово впровадити соціалістичну модель, однак на початковому етапі було збережено елементи капіталізму, подібно до того, як це зробив СРСР після своєї громадянської війни. Замість конфіскацій і примусового відбору ресурсів, держава використала ринкові механізми для стабілізації економіки. Основний акцент було зроблено на аграрному секторі, адже проблема нестачі їжі та високих цін стала першочерговим викликом для нової влади [10].

У військовому аспекті, попри офіційне завершення війни в 1949 році, бойові дії тривали. Націоналістичні сили, які втекли до Тайваню, продовжували чинити опір. У 1950-х роках вони здійснювали напади на позиції комуністів на материку, а деякі групи вели збройну боротьбу в Бірмі (нині М'янма). Народно-визвольна армія Китаю (НВАК) готувалася до можливого захоплення Тайваню, однак втручання США завадило цим планам. Після початку Корейської війни США вирішили підтримати уряд Чан Кайші, а їхній флот почав патрулювання Тайванської протоки, стримуючи потенційний напад з боку КНР. У 1950 році Китай уклав договір із Радянським Союзом, за яким СРСР зобов'язався направити до Китаю близько трьох тисяч військових радників. Їхнім завданням було навчання китайської армії сучасним військовим методам, логістиці та системі зв'язку. Це стало важливим кроком для посилення обороноздатності новоствореної держави [10].

Отже, наслідки Громадянської війни мали далекосяжний вплив на подальший розвиток Китаю. Революційні перетворення в соціальній сфері, утвердження однопартійного режиму, перебудова економіки та реорганізація

військових сил створили нову модель китайської держави, яка почала свій шлях як соціалістична республіка під керівництвом КПК.

1.3. Загальні особливості класичної китайської мови: фонетичні, граматичні та лексичні характеристики

Класична китайська мова, відома як "веньянь" (文言), була літературною мовою Китаю протягом понад двох тисячоліть. Вона базується на писемності, яка використовувалася в період Чжоу (1046–256 до н.е.), і залишалася основною формою письмової комунікації до початку XX століття. Її особливості охоплюють фонетичні, граматичні та лексичні аспекти, які суттєво відрізняються від сучасної китайської мови.

Класична китайська мова не мала єдиної стандартизованої фонетичної системи, оскільки вона була переважно письмовою і використовувалася протягом тривалого історичного періоду. Вимова і читання ієрогліфів змінювалися залежно від часу та регіону. У V–VI століттях н.е., під впливом індійської лінгвістичної традиції, з'явилися словники, які описували фонетику тогочасної розмовної мови різних регіонів. Словник "Цзецюнь" (切韻) 601 року об'єднав кілька таких словників з різних регіонів з метою розробки загальної, еталонної фонетичної системи, яка нині називається "середньокитайською" [4].

Граматика класичної китайської мови відрізняється від сучасної китайської мови своєю лаконічністю та відсутністю багатьох граматичних показників [4].

У класичній китайській мові особисті займенники не мали граматичної категорії числа, але могли приймати суфікси збірності, такі як "者" (zhě), "等" (děng), "輩" (bèi), "輩" (pèi). Наприклад, займенник "我" (wǒ) означає "я", а "我等" (wǒ děng) – "ми". Указівні займенники включали "此" (cǐ) – "це; цей", "彼" (bǐ) – "те; той", "是" (shì) – "це", рідше "цей" [4].

У класичній китайській мові відсутнє відмінювання слів за відмінками, родами чи числами. Це означає, що слова не змінюють свою форму залежно від їхньої синтаксичної ролі в реченні. Наприклад, іменник "人" (rén) може означати як "людина", так і "люди" залежно від контексту [25].

Порядок слів у реченні зазвичай слідує схемі "підмет – присудок – додаток". Однак, через відсутність відмінкових закінчень, порядок слів відіграє ключову роль у визначенні синтаксичних відносин між словами [25].

У класичній китайській мові часто відсутні сполучники, які з'єднують частини складного речення. Замість цього використовуються контекстуальні підказки або порядковість для передачі зв'язку між частинами речення [23].

Дієслова в класичній китайській мові не змінюються за часами. Час дії визначається контекстом або використанням часових показників, таких як "已" (yǐ) – "вже", "未" (wèi) – "ще не".

Заперечення в класичній китайській мові виконують роль обставин і можуть вважатися різновидом прислівників. Існувало дві серії заперечних часток: одна з початковим *p- (як у "不" (bù)), інша з *m- (як у "無" (wú)). Базове заперечення при дієсловах – "不" (bù). Інше поширене заперечення – "弗" (fú), яке спочатку було злиттям "不" (bù) і займенника "之" (zhī). Наприклад, речення "我食之" (wǒ shí zhī) – "Я їм це" в заперечній формі може виглядати як "我不食之" (wǒ bù shí zhī) – "Я не їм це". Заперечення "無" (wú) означає "не бути, не існувати". У докласичній мові воно також записувалося як "亡" (wáng) або "莫" (mò). Рідкісне слово "勿" (wù) означає "не можна; неможливо" і є злиттям "無" (wú) і "可" (kě). Інша пара заперечень – "毋" (wú) і похідне від нього "勿" (wù), використовуються в заборонному значенні. Речення з ними можуть опціонально закінчуватися на "也" (yě). Дієслово "無" (wú) означає "не бути, не існувати". Вже в докласичній мові "無" використовувалося для заперечення наявності чогось або заперечення стану, наприклад: 「無人」 (wú rén) – "немає людей", 「無言」 (wú yán) – "мовчати" або буквально "не мати слів". Заперечення "莫" (mò), крім значення "не слід",

могло також означати "ніхто". Наприклад, у фразі 「莫敢不從」 (mò gǎn bù cóng) – "ніхто не сміє не підкоритися" [23].

Лексика класичної китайської мови значно відрізняється від сучасної через свою велику стислу форму, багатозначність слів і контекстуальну залежність. Більшість слів у "веньянь" – односкладові, хоча з часом виникли й двоскладові конструкції, які стали переважати в сучасній мові. Серед основних лексичних особливостей виділяють наступні:

- **Односкладові слова:** у класичній китайській мові основною одиницею лексики були односкладові слова, які зазвичай писалися одним ієрогліфом. Наприклад, слово "仁" (rén) – "гуманність", "義" (yì) – "справедливість", "忠" (zhōng) – "вірність". Одне слово могло охоплювати кілька значень, які в сучасній мові передаються багатьма словами.
- **Синонімія і омонімія:** через обмежену кількість складів у фонетичній системі китайської мови, багато слів мали омоніми. Контекст мав вирішальне значення для розуміння тексту. Наприклад, "道" (dào) може означати "шлях", "вчення", "казати", "метод" – в залежності від контексту.
- **Роль контексту:** оскільки граматичних показників майже не було, вся лексична структура ґрунтувалася на контексті. Наприклад, дієслово "行" (xíng) може означати "йти", "виконувати", "застосовувати", але точне значення визначається оточуючими словами.
- **Слова-зв'язки:** у "веньянь" використовувалися спеціальні службові слова, які мали роль логічних або синтаксичних зв'язків. Наприклад, "之" (zhī) виконував функцію родового відмінка ("його", "її") або вказував на відношення між словами. Наприклад, у вислові 「國之大事，在祀與戎」 – "Найважливіші справи держави – жертвоприношення і війна", "之" пов'язує "國" (держави) і "大事" (велика справа).

- **Емфатичні частки:** частки "也", "矣", "焉", "乎", "者", "哉" вживалися для вираження логічного акценту, емоційності або як ознака завершеності дії. Наприклад, "也" найчастіше позначала твердження, подібне до "є" в українській: 「人之初，性本善也。」 – "Спочатку людська природа є доброю."
- **Цитати, алюзії та сталі вирази:** оскільки класична китайська мова базувалася на глибокій літературній традиції, вона була перенасичена цитатами з канонічних текстів (як-от "Лунь Юй" – "Бесіди і судження" Конфуція) та ідіомами (成語 chéngyǔ), які були зрозумілі освіченій аудиторії. Наприклад, ідіома 「畫蛇添足」 (huà shé tiān zú) – "домалювати ноги змії" – означає зробити зайве [33].

Приклади речень класичної китайської мови:

1. 天行健，君子以自強不息。

(Небесна хода сильна – благородна людина повинна бути непохитною в самовдосконаленні.)

2. 學而時習之，不亦說乎？

(Навчатися і постійно вправлятися – хіба це не радість?)

3. 人無遠慮，必有近憂。

(Якщо людина не думає наперед, то зіткнеться з близькою тривогою.)

Ці приклади демонструють характерні риси класичної мови: лаконічність, глибину змісту, опору на культурні поняття та відсутність граматичних маркерів часу, числа чи роду.

Класична китайська мова вплинула не тільки на розвиток сучасної китайської (особливо в аспекті писемності й стилістики), але й на інші культури Східної Азії. У Кореї, Японії та В'єтнамі традиційна писемність також базувалась на "веньянь", і багато термінів, фраз і стилістичних зворотів досі зберігаються в літературі цих країн. У Китаї ж вона залишається ключовим елементом культурної спадщини, необхідним для розуміння філософії, історії, літератури та конфуціанської традиції.

РОЗДІЛ 2. ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА ЯК ЧИННИК МОВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У КИТАЇ

2.1. Політичні й соціальні зміни в Китаї та їхній вплив на мовну політику

Політичні та соціальні трансформації в Китаї протягом останніх десятиліть суттєво вплинули на мовну політику держави, поступово зміщуючи її від принципів багатомовності та захисту мов меншин до послідовної стандартизації на основі Путунхуа (стандартної мандаринської китайської мови). Ці зміни є відображенням ширших соціально-політичних стратегій, спрямованих на побудову сильної національної ідентичності, підтримку єдності держави та забезпечення внутрішньої стабільності.

Історично китайська держава демонструвала відносну мовну терпимість. Конституція 1982 року та Закон про регіональну національну автономію 1984 року проголошували право етнічних меншин на використання та розвиток власних мов. У регіонах із компактним проживанням національних меншин дозволялося викладання рідною мовою, а Путунхуа — загальнодержавна мова — впроваджувалася поступово й добровільно [5].

Однак із часом мовна політика почала змінюватися. У 2000 році ухвалено Закон про загальнодержавну мову і писемність, який чітко закріпив статус Путунхуа як основної мови освіти, адміністрації та медіа у більшості регіонів. У 2001 році оновлений Закон про регіональну автономію визнав право на навчання рідною мовою, але не зобов'язував використовувати її як основну мову викладання, що де-факто дало перевагу мандаринській китайській [4].

Ці зміни в законодавстві свідчать про поступовий відхід від ідеї рівноправного мовного співіснування на користь домінування однієї мови — Путунхуа — як символу державної єдності та національної ідентичності [4].

Однією з ключових сфер, де відбуваються найбільш помітні зміни, є система освіти. У Китаї діє декілька моделей шкільної мовної політики. У національних автономних регіонах, таких як Сіньцзян та Тибет, функціонують паралельні системи:

- **Min Kao Min (民考民)** — навчання рідною мовою, з китайською як окремим предметом;
- **Min Kao Han (民考汉)** — навчання повністю китайською мовою, незалежно від етнічного походження учнів [4].

У неавтономних регіонах діалекти та мови меншин стикаються з ще більшою маргіналізацією. Місцеві говори втрачають позиції серед молоді, яка виростає в інформаційному середовищі, де домінує Путунхуа. Науковці дискутують щодо динаміки цієї зміни: дехто вважає, що з віком діалектна компетентність зростає, інші — що вона стабільно знижується [18].

Окрему роль відіграє викладання іноземних мов. У ранні роки КНР російська мова мала пріоритет через тісні зв'язки із СРСР. Після політичного розриву в 1960-х роках головною іноземною мовою стала англійська, яка з часом набула високого престижу. Знання англійської стало обов'язковим для вступу до вишів та кар'єрного росту, особливо в контексті політики відкритості та глобалізації [18].

Політика щодо мов етнічних меншин демонструє помітні відмінності залежно від регіону, історії та ступеня асиміляції з ханьською культурою. Найбільша етнічна меншина — народ чжуан — проживає в Гуансі. Попри офіційну підтримку двомовної освіти, відсутність чіткої стандартизації чжуанської мови та низький соціальний престиж спонукають навіть місцеву еліту не заохочувати своїх дітей вивчати рідну мову. Водночас дослідження показують, що учні-чжуани можуть бути успішними мовними учнями,

особливо у випадках, коли володіння мовою (наприклад, англійською) пов'язується з перспективами мобільності чи професійного росту [3].

На противагу цьому, уйгурське питання є більш політизованим і конфліктогенним. Уйгури, що складають майже половину населення Сінцзяну, мають давню традицію писемності та освіти рідною мовою. Проте починаючи з 1980-х років, політика централізації та мовної уніфікації посилилася. Освітня реформа передбачає перехід більшості предметів на китайську мову, залишаючи уйгурську лише як мову вивчення. У деяких школах китайська мова стає мовою викладання вже з першого класу, що викликає протестні настрої в суспільстві [3].

Крім того, у Сінцзяні спостерігається обмежене викладання англійської мови через нестачу кваліфікованих кадрів. У 2002 році директива Державної ради прямо вказувала на пріоритет правильного управління співвідношенням між мовами меншин і Путунхуа, обмежуючи доступ до іноземних мов [18].

Незважаючи на законодавчу базу, яка формально гарантує права меншин, в реальності впровадження політики часто є асиметричним. У 2020 році етнічні монголи в автономному регіоні Внутрішня Монголія вийшли на протести проти реформи шкільних програм, яка передбачала викладання основних предметів, зокрема історії та політики, виключно китайською мовою. Ці події викликали широкий резонанс і нагадали про напруженість між політикою уніфікації та збереженням культурного розмаїття [34].

Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав неодноразово висловлював стурбованість станом мовної освіти в Тибеті та Сінцзяні, наголошуючи на обмеженнях доступу до освіти рідною мовою та примусовому використанні Путунхуа як основного інструменту соціалізації [34].

Мовна політика Китаю є невід'ємною частиною ширшої стратегії державного управління, спрямованої на зміцнення національної єдності, централізацію та контроль над регіонами з високим рівнем етнічного

розмаїття. Хоча офіційні документи декларують підтримку мовного різноманіття, у практичному вимірі відбувається поступова маргіналізація мов меншин на користь Путунхуа. Цей процес викликає неоднозначну реакцію в суспільстві: від адаптації й асиміляції — до протесту та відновлення етнічної ідентичності. Надалі мовна політика залишатиметься важливим індикатором взаємин між центральною владою і культурними спільнотами в межах КНР [34].

2.2. Реформа письма та спрощення ієрогліфів як наслідок громадянської війни

Мовне законодавство з моменту заснування Китайської Народної Республіки у 1949 році пройшло кілька етапів. У 1950-х роках основна увага зосереджувалася на уніфікації мови. 1960–1970-ті роки стали періодом політичного хаосу в Китаї, і тому роботи з мовного планування були поновлені після Культурної революції й інтенсивно тривають дотепер. Ця стаття зосереджується на мовній політиці з моменту ухвалення Закону про мову у 2001 році [20].

Чжоу Югуан виокремлює основні цілі мовного планування в Китаї з 1950-х років. Вони такі:

1. Стандартизувати та популяризувати лінгва франка Китаю. Під “лінгва франка” мається на увазі Путунхуа (букв. "спільна мова"), яка на Заході здебільшого відома як мандаринська китайська. Вона була проголошена стандартом у 1955 році. Спочатку (у 1950-х роках) Путунхуа мала замінити місцеві мовні варіанти; згодом ця ідея була відкинута.

2. Перехід до писемного стилю на розмовній мові замість традиційного класичного стилю. Класична китайська (Веньяньвень) слугувала літературною мовою до 1919 року, коли її замінила так звана розмовна мова (Байхуа). З 1950-х років урядові документи та газети використовують розмовну мову. Класична китайська все ще використовується в офіційній мові та поезії, де зберігаються архаїчні вирази.

3. Розробити й популяризувати систему китайських фонетичних символів. Мова йде про систему Ханьюй Піньїнь, яка з 1958 року є офіційною транслітерацією китайських ієрогліфів латиницею. Первинна ідея полягала в повній заміні ієрогліфів системою Піньїнь, але зрештою вирішили використовувати її лише як допоміжну.

4. Спрощення китайських ієрогліфів. Чжоу Югуан описує реформу письма, що триває в Китаї з 1950-х років. Основна мета полягає в полегшенні процесу навчання ієрогліфам шляхом їх спрощення, що має сприяти зниженню рівня неписьменності.

5. Розробити та, у разі потреби, удосконалити системи письма для національних меншин. Оголошена мета створення писемностей для національних меншин — забезпечення етнічної та мовної рівності. Водночас це сприяє вивченню Путунхуа представниками меншин [20].

Просування Путунхуа гарантується статтею 19 Конституції КНР, прийнятої у 1982 році. Воно також закріплене в Законі про мову, чинному з 2001 року. Стаття 4 проголошує, що «всі громадяни мають право вивчати та користуватися стандартною усною та письмовою китайською мовою» [32].

Одночасно Конституція (стаття 19; National People's Congress... 2004) і Закон про мову (стаття 8) гарантують, що «всі етнічні групи мають свободу користування і розвитку своїх усних та письмових мов» (GOV.cn 2000).

Використання Путунхуа як офіційної мови державних органів, а також як «основної мови в освіті та навчанні у школах та інших освітніх установах» закріплене у статтях 9 і 10 Закону про мову (GOV.cn 2000). Таким чином, стандартна мова має найвищий статус. Регіональні мовні різновиди можуть використовуватися в неофіційних ситуаціях, частково в місцевих ЗМІ, народному мистецтві або публікаціях, але з певними обмеженнями (стаття 16 Закону про мову; GOV.cn 2000).

Окрім національного законодавства, існують також детальні регіональні закони та нормативні акти в окремих провінціях та адміністративних регіонах, де меншини мають автономію — таких як

Сіньцзян-Уйгурський автономний район, Тибетський автономний район, Внутрішньомонгольський автономний район та інші [32].

Реформа письма в КНР охоплює спрощення та стандартизацію китайських ієрогліфів, а також запровадження системи романізації, відомої як Ханьюй Піньїнь або просто Піньїнь. Зменшення кількості рисок у найбільш уживаних ієрогліфах, як очікувалося, мало сприяти зниженню рівня неписьменності в Китаї, тоді як Піньїнь використовується як допоміжна система, хоча спочатку існували ідеї повністю відмовитися від ієрогліфів і замінити їх алфавітною системою [20].

У 1958 році уряд ухвалив рішення розробити системи письма на основі Піньїнь для національних меншин, які не мали власної писемності, а також удосконалити ті, які вже мали свої системи письма. Окрім тибетців, монголів, корейців, уйгурів та інших, народності такі як хані, мяо, буєї, ї, лісу тощо також отримали інструменти для письма своїми мовами. Станом на 2004 рік близько тридцяти систем письма (включаючи вже існуючі) використовувалися різними етнічними меншинами [20].

Попри це, китайські ієрогліфи все ще залишаються основною системою письма в освіті, навіть у районах проживання меншин [20].

2.3. Вплив ідеологічного протистояння між КНР і Тайванем на мовний розвиток

Ідеологічне суперництво між Китайською Народною Республікою (КНР) та Республікою Китай (Тайванем) значною мірою вплинуло на мовну політику та розвиток китайськомовної освіти, особливо за межами материкового Китаю. У прикордонних регіонах Північного Таїланду, де мешкають етнічні китайці — нащадки солдатів Гоміньдану (КМТ), — це протистояння набуло конкретного вираження в щоденному житті, освіті, культурних практиках і економічних зв'язках. Протягом десятиліть КМТ та уряд Тайваню активно підтримували розвиток китайської мови та культури

серед діаспори як інструмент збереження політичної ідентичності, що протистояла комуністичному Китаю [19].

У другій половині XX століття Тайвань позиціонував себе як єдину легітимну «Китайську Республіку» та налагоджував активну співпрацю з китайськими громадами Південно-Східної Азії. У Північному Таїланді це проявилось у формі мовної освіти, орієнтованої на використання традиційної китайської писемності, яку підтримував Тайвань. Освітні програми та викладачі з Тайваню забезпечували навчання в дусі класичної китайської культури, що відповідало антикомуністичній ідентичності місцевих китайських громад, сформованій ще в роки Громадянської війни в Китаї. Однак зі зростанням економічної та політичної ваги КНР, а також із запуском ініціативи "Один пояс, один шлях", ситуація почала змінюватися. Китай активно інвестує у транспорт, туризм та освітні ініціативи в Північному Таїланді, зокрема через відкриття Інститутів Конфуція та програм із вивчення спрощених ієрогліфів. Таким чином, китайська мова стала інструментом не лише культурної експансії, а й економічної інтеграції. Спрощена китайська мова почала витісняти традиційну у місцевих школах, що викликало занепокоєння серед старшого покоління етнічних китайців, для яких традиційна мова була символом політичної лояльності до Тайваню [19].

Ідеологічна напруга посилилася після демократизації Тайваню та приходу до влади Демократичної прогресивної партії (DPP), яка акцентує увагу на окремій тайванській ідентичності. Це призвело до зниження підтримки китайськомовної освіти для діаспори та віддалення від колишніх зв'язків із тайванським Китаєм. Представники громад у Таїланді сприйняли це як «зраду», адже їхня багаторічна підтримка Тайваню не була винагороджена. У відповідь Китай, навпаки, нарощує вплив, пропонуючи економічну підтримку, сучасні підручники, можливості для навчання та бізнесу, що приваблює молодше покоління, менш емоційно прив'язане до колишньої ідеології КМТ [7].

Мовна політика стала ареною цього ідеологічного протистояння: вибір між традиційною та спрощеною китайською письмом перестав бути лише освітнім питанням — він означає вибір ідентичності. Для багатьох представників молоді, які прагнуть вести бізнес із материковим Китаєм, спрощена китайська є більш практичною. Для старшого покоління, натомість, традиційна китайська лишається символом культурної спадщини та ідеологічної вірності Тайваню. Це суперництво між «двома Китаями» спричинило появу гнучких, гібридних ідентичностей у межах китайських громад Північного Таїланду. Молодше покоління дедалі частіше сприймає себе насамперед як тайців китайського походження, відкритих до обох центрів сили — як до Тайваню, так і до КНР. Для них мовна політика дедалі більше пов'язана з економічною вигодою, а не з політичною чи культурною лояльністю [7].

Вплив ідеологічного протистояння між КНР і Тайванем на мовний розвиток проявляється в трансформації мовної освіти, змінах у культурній ідентичності та зсуві акцентів з політичної вірності до економічного прагматизму. Ситуація в Північному Таїланді — приклад того, як мова стає не лише інструментом комунікації, а й ареною боротьби за вплив у глобальному геополітичному просторі. У цій боротьбі мова служить не лише маркером культури, але й знаряддям влади, контролю та символічного домінування [8].

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕХІД ВІД КЛАСИЧНОЇ ДО СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

3.1. Стандартизація піньїнь і розвиток путунхуа як єдиної літературної норми

Статистика, отримана в результаті масштабного дослідження щодо використання мови в Китаї, проведеного у 2004 році, показала, що 53,06% населення країни володіє стандартною мовою. Більш нові дослідження свідчать про значний прогрес у поширенні Путунхуа. У 2014 році близько 70% населення Китаю заявило, що володіє стандартною мовою. Проте лише 10% із цих 70% вважаються такими, що говорять «відносно стандартною» Путунхуа. Це свідчить про те, що для поширення стандартної мови серед китайського населення ще потрібно зробити чимало [30].

Одним із головних інструментів популяризації стандартної мови є Тиждень популяризації Путунхуа (*Tuiguang Putonghua Xuanchuanzhou*), який проводиться щороку у третій тиждень вересня з 1998 року. Під час цієї кампанії відбувається низка заходів, які охоплюють не лише великі міста, а й містечка, села та регіони, населені етнічними меншинами [30].

Для перевірки рівня володіння стандартною мовою серед носіїв китайських діалектів було запроваджено Тест на рівень володіння Путунхуа (*Putonghua Shuiping Ceshi*). Рівень мовної компетентності визначає подальші професійні можливості громадян. Це особливо важливо для тих, хто планує працювати вчителем або ведучим у медіа [30].

З метою охоплення найвіддаленіших містечок і сіл, Путунхуа активно впроваджується також у сільській місцевості та в регіонах, де проживають етнічні меншини. Окрім цього, спеціальні тренінги організовуються для

трудових мігрантів і вчителів, які працюють у районах національних меншин [16].

Однак, найважливішим, безперечно, є той факт, що згідно зі статтею 10 Закону про мову, Путунхуа є мовою викладання у школах — як у діалектних, так і в етнічних регіонах. Це також мова засобів масової інформації (стаття 12 Закону про мову; див. GOV.cn 2000). Саме завдяки цьому національна стандартна мова досягає усіх куточків країни.

3.2. Зміни у сфері освіти, ЗМІ та масової комунікації як фактори мовної модернізації

У контексті мовної політики в освіті вибір мови постає ключовим викликом як для державних політиків, так і для учнів та їхніх родин, особливо в регіонах із присутністю мов меншин і місцевих діалектів. Це вступає в суперечність із необхідністю врахування глобальних тенденцій і домінування англійської мови в міжнародному спілкуванні. Таким чином, впровадження тримовної освіти або сан'юй цзяоюй (三语教育) у Китаї — що охоплює рідну мову меншин, стандартну китайську (Путунхуа) та англійську — постає як багатогранне завдання в рамках мовної та освітньої політики [3].

Попри теоретичну привабливість моделі додаткового тримовлення, за якої учні опановують три мови без шкоди для кожної з них, практичні перепони заважають її ефективному впровадженню [1]. Ця проблема особливо актуальна для багатьох учнів із національних меншин, які мешкають в автономних регіонах, де їхня рідна мова відрізняється як від мандаринської китайської, так і від англійської [3].

Складнощі посилюються через низку чинників — від низького соціального статусу мов меншин до високої цінності, яку суспільство надає стандартній китайській та англійській. Цю ієрархію підкріплюють і системні механізми, зокрема університетські вступні іспити. Наприклад, у таких регіонах, як Сінцзян, геополітична напруженість загострює ситуацію: сильна

культурна ідентичність уйгурського населення сприймається державними та регіональними лідерами як потенційна загроза національній єдності [1].

Перешкоди простежуються не лише на рівні базової освіти, а й у сфері вищої, де організація тримовного навчання стає складною через різноманітність мовних і культурних профілів студентів [3]. Незважаючи на те, що національна політика офіційно підтримує тримовність, її реалізація суттєво залежить від регіональних і локальних факторів, що призводить до непослідовності та практичних труднощів. У деяких регіонах мови меншин толеруються лише в економічно вигідному контексті, що створює різкий контраст між офіційною риторикою та реальними практиками.

Піоритетне становище китайської мови, зумовлене її соціально-економічними та політичними перевагами, лише ускладнює ситуацію. До цього додається проблема нестачі кваліфікованих викладачів англійської мови, що також заважає ефективному втіленню тримовної освіти серед етнічних меншин [1].

Розуміння мовного вибору в багатомовних сім'ях вимагає інтерактивного, орієнтованого на дитину підходу. Наприклад, дослідження Сяо Лань Кьордт-Крістіансен серед китайськомовних родин показують, що дорослі застосовують мовленнєві стратегії з різним ступенем усвідомленості, при цьому стилі спілкування формуються обома сторонами — як дорослими, так і дітьми [11].

Недавнє дослідження Ван і Кінга (2022) показує, що більшість родин дотримуються підходу «аби що працювало» у виборі мови — це відображає прагматичний раціональний підхід до мовного використання в побуті. Наприклад, 37,7% родин у Шанхаї, 85% — у Нанкіні та 81,8% — у Янчжоу надають перевагу Путунхуа в повсякденному житті. При цьому шанхайські батьки, які мають чітку сімейну мовну політику, частіше підтримують регіональні діалекти (21,6%), на відміну від 15% у Нанкіні та 18,2% у Янчжоу.

Ці дані свідчать про раціональну модель вибору мови в родинях, де мовні вподобання формуються під впливом прагматичних міркувань, регіонального контексту та свідомих стратегій мовного виховання. Застосовуючи теорію капіталу П'єра Бурдьє, можна сказати, що китайсько-англійська білінгвальна освіта в Китаї є суперечливим простором, де різні групи прагнуть максимізувати економічний, культурний і символічний капітал та переосмислити своє місце в економічному, освітньому та соціокультурному середовищі [29].

Місцева влада в містах на кшталт Шанхая та Гуанчжоу активно підтримує англійську мову, намагаючись утримати позиції як культурні та економічні центри. Інтеграція англійської в систему китайської освіти зумовлена як прагненням національного розвитку, що асоціюється з володінням англійською, так і академічною підтримкою білінгвального навчання [18].

Англійська мова, як найпоширеніша іноземна, є обов'язковим предметом на вступних іспитах до університетів (гаокао) поряд із математикою та китайською. Однак критичний аналіз вказує і на інші рушійні сили — приватні інтереси зацікавлених сторін у сфері викладання англійської. Для молодих учителів китайсько-англійська білінгвальна освіта є привабливою, оскільки відкриває можливості здобути більше економічного, культурного й символічного капіталу, ніж це можливо в рамках традиційної освіти. Маючи вищий рівень англійської порівняно зі старшими колегами, вони підвищують свою цінність, здобувають престиж, визнання й кращу оплату праці [17].

Хоча бракує систематичних довготермінових досліджень про вплив вивчення нефілологічних предметів англійською мовою, перші спостереження вказують на можливі негативні наслідки для загального рівня академічної успішності [18].

У XXI столітті масова комунікація в Китаї, особливо через інтернет і новітні цифрові платформи, стала одним із провідних чинників мовної

модернізації. Розвиток китайських засобів масової інформації, поява блогосфери та поширення мобільних застосунків типу WeChat (微信) докорінно змінили спосіб мовної взаємодії у суспільстві. Мова, яка використовується в інтернет-комунікації, набула автономного статусу: китайський інтернет-язик (网络语言 wǎngluò yǔyán) перетворився на самостійне лінгвістичне явище зі своїми законами, стилістикою та граматикою [15].

Особливості комп'ютерно-опосередкованої комунікації в КНР виявили глибокі розриви між традиційною письмовою та усною мовою. У країні, де грамотність історично асоціювалася з елітарністю, поява інтернету надала мовному процесу демократичності. Онлайнова мова об'єднує риси обох форм: хоч вона подається у письмовій формі, її динаміка, експресивність та імпровізаційність ближчі до живого усного спілкування [22].

Ця нова мовна реальність змусила китайських лінгвістів та уряд замислитись над офіційним визнанням інтернет-лексики. Щороку публікуються списки найуживаніших слів, створюються словники неологізмів. Серед таких неологізмів — запозичення з англійської (напр. 伊妹儿 yīmèir для «email») та японської (напр. 赛高 sàigāo замість стандартного 最高 zuìgāo), а також фонетично-графічні інновації, як-от 给力 gěilì ('крутий') або 心塞 xīnsāi ('пригнічений') [22].

Креативна діяльність користувачів спричинила появу нових ієрогліфів, яких не існує в стандартному письмі. Наприклад, 囍 jǐǒng, що буквально означає "світлий", в інтернет-середовищі набуло значення "незручна ситуація". Такі символи перетворилися на графічні емотикони, підкреслюючи емоційність і виразність мови онлайн-комунікації. Водночас відзначено тенденцію до злиття та розщеплення ієрогліфів: створення нових складних знаків (напр. 垚 hòng для позначення КПК) або навпаки, розкладання звичних символів на елементи задля уникнення цензури чи створення жартівливих форм [22].

Не менш показовою є роль цензури, яка спонукає користувачів до словотворення й використання мовної гри. Щоб обійти обмеження, китайці активно застосовують латиницю, цифри та символи, формуючи своєрідний шифрований стиль. Наприклад, 88 (bābā) використовується замість "пока", 3Q — замість "thank you", 201314 — "кохатиму тебе вічно".

Китайські ЗМІ не просто транслюють мовні новації — вони самі їх створюють і легітимізують. У цьому процесі важливу роль відіграє інтернет-фразеологія. Нові чен'юї (усталені вирази), такі як 十动然拒 («розчулитись, але відмовити») чи 洪荒之力 («первозданна сила»), набули популярності завдяки телебаченню, шоу та вірусним постам. Такі вирази активно поширюються через соцмережі, поступово інтегруючись у повсякденне мовлення та навіть навчальні практики [22].

Разом із тим, зростає занепокоєння щодо впливу масової комунікації на грамотність молоді. Через широке використання піньїню замість письма ієрогліфами школярі частіше забувають графічну форму символів, що викликає явище так званої «ієрогліфічної амнезії». Китайські чиновники вже неодноразово наголошували на потребі зберігати письмові навички та диференціювати офіційний стиль від інтернет-сленгу, який усе частіше проникає навіть у шкільні твори та документи [22].

Попри ці виклики, ЗМІ та цифрові платформи в Китаї безперечно стали каталізаторами мовної модернізації. Завдяки ним відбувається демократизація мовного простору, поширення нових мовних норм, активне збагачення лексичного складу та експерименти з графічними формами. Хоча цей процес супроводжується ризиками для традиційної мови, він водночас відкриває шлях до динамічного, відкритого й адаптивного мовного розвитку, що відображає дух сучасного китайського суспільства.

3.3. Взаємодія діалектів і сучасної літературної мови в контексті соціолінгвістичних процесів

Метою сучасної мовної політики Китаю є те, щоб кожен громадянин міг вільно розмовляти ідеальною Путунхуа, при цьому не зазнаючи впливу на місцеві діалекти. Проте реальність є дещо іншою. Активне просування стандартної мови призвело до занепаду місцевих говірок, а отже — до загрози їх зникнення. Оскільки Путунхуа викладається у школах, молоде покоління нині стикається з труднощами у спілкуванні зі своїми бабусями й дідусями (див. Li 2015).

Явище масової міграції з сільської місцевості до міст у Китаї створило ще одну загрозу для діалектів. Щоб мати змогу порозумітися між собою, люди використовують загальнодержавну стандартну мову замість рідних. Проблема витіснення діалектів стосується не лише сільських регіонів, а й великих міст, таких як Кантон або Шанхай, де місцеві говірки традиційно вважаються дуже сильними. У результаті інтенсивного викладання Путунхуа ця мова проникла й у приватну сферу, де все частіше використовується вдома. В майбутньому домінування стандартної мови виглядає неминучим [23].

Природним наслідком мовної політики є поява диглосії. У Китаї Путунхуа виконує функцію мови високого статусу (High-variety), тоді як діалекти — мови низького статусу (Low-variety), що використовуються в неофіційних обставинах. У деяких регіонах можна навіть говорити про триглосію, особливо у сільській місцевості, де Путунхуа витіснив колишній діалектний стандарт. У таких ситуаціях люди повинні знати:

- свій місцевий діалект;
- регіональний діалектний стандарт (наприклад, кантонську мову в провінції Гуандун),
- а також Путунхуа [23].

У такій конфігурації Путунхуа виконує роль мови найвищого статусу (Superior-variety). Оскільки китайські діалекти мають значні відмінності,

явище бідіалекталізму, тісно пов'язане з диглосією, є дуже поширеним. Носії китайської мови, як правило, володіють як своєю рідною говіркою, так і Путунхуа. Уряд прагне, щоб це співіснування було комплементарним, однак роль стандартної мови дедалі зростає.

Для полегшення просування Путунхуа останнім часом активізувалися дослідження місцевих діалектів. Знання структури місцевих говірок полегшує викладання стандартної мови. Водночас такі дослідження мають на меті зберегти якомога більше інформації про діалекти перед їх можливим зникненням [25].

Поширення Путунхуа має й зворотний бік. Стандартна мова поступово зазнає варіативності та проходить процес вульгаризації. Виникають так звані «місцеві варіанти Путунхуа» або «нестандартна Путунхуа». Це особливо помітно у вимові — мовці інтегрують особливості своєї рідної мови у мову стандартну. Але також відбуваються й синтаксичні та лексичні зміни [24].

У результаті цієї варіативності національна мова починає вбирати в себе риси діалектів (лексичні, фонетичні, граматичні). Ці риси поступово проникають у словники, граматики й змінюють стандартну вимову. Кожне нове видання "Сучасного китайського словника", який вважається авторитетним джерелом стандартної лексики, містить дедалі більше слів, які позначені як такі, що мають діалектне походження [15].

Попри гарантії, які надаються мовам меншин у Конституції та Законі про мову (див. розділ 3), Сун Хункай зазначає: «Досі відсутній національний закон, який би захищав використання та розвиток мов і письма національних меншин». Без чіткої законодавчої бази права етнічних меншин не можуть бути повністю дотримані. Таким чином, активне просування Путунхуа, разом із загальною потребою в міжетнічній комунікації, призводить до зникнення мов меншин у Китаї [13].

Ставлення самих носіїв до мов меншин також є однією з причин їхнього занепаду. Здатність розмовляти Путунхуа допомагає людям знайти кращу роботу та підвищити рівень життя. Чим менша етнічна спільнота, тим

вразливішою є її мова. Поширення Путунхуа серед носіїв мов меншин призводить до конфлікту лояльностей: з одного боку, етнічні меншини прагнуть зберегти власну культуру й мову, а з іншого — зробити кар'єру значно легше, володіючи Путунхуа. У результаті статус мов меншин знижується порівняно з національним стандартом [5].

І досі спостерігається значна нерівність у ставленні до етнічних меншин, і їхні конституційні мовні права не завжди дотримуються. Тиск із метою оволодіння Путунхуа є однією з причин дискримінації меншин. Існує нестача вчителів-білінгвів, тому учні, які мешкають у регіонах національних меншин, не мають змоги навчатися рідною мовою або якісно вивчати стандартну китайську. Дослідження Роша в Тибеті показує, що китайська мова використовується як основна мова навчання на всіх рівнях освіти. Чим вищий рівень, тим меншою є роль тибетської мови, а інші мови, якими користуються мешканці Тибету, застосовуються лише в дошкільній освіті [24].

Мови більших або стратегічно важливіших меншин усе ще мають краще становище, ніж мови менших груп. Наприклад, національний вступний іспит до вищих навчальних закладів має варіанти шістьма мовами меншин: тибетською, уйгурською, монгольською, корейською, казахською та киргизькою. Інші меншини змушені складати іспит китайською [29].

Освіта — не єдина сфера, де помітна ця нерівність. Мови меншин не завжди використовуються відповідно до їхнього офіційного статусу. Документи та урядові конференції часто не перекладаються мовами меншин, а подаються виключно китайською [16].

Подібно до ситуації з діалектами китайської мови, чинна мовна політика Китаю стимулює білінгвізм або навіть трілінгвізм. Етнічні меншини повинні володіти як своєю рідною мовою, так і державною, аби функціонувати в суспільстві. Хоча білінгвальна освіта є недосконалою, вона залишається однією з політичних ініціатив у регіонах проживання меншин. Трілінгвальна освіта означає, що «початкові школи для монгольських і

корейських етнічних груп одночасно викладають рідною мовою, китайською та іноземною мовою» [14].

Втім, китайська мовна політика сприяла зростанню зацікавлення та досліджень мов меншин. Метою є не лише поширення Путунхуа, а й вивчення місцевих мов як засіб підтримки цієї політики. Упровадження та вдосконалення писемних систем, які використовують етнічні меншини, не лише є інструментом у білінгвальній освіті, а й безперечно сприяє зростанню мовної самосвідомості та допомагає людям зберігати власну культурну спадщину.

ВИСНОВК

У процесі дослідження було проаналізовано взаємозв'язок між соціополітичними подіями XX століття та трансформацією мовної ситуації в Китаї. Громадянська війна, яка завершилася у 1949 році перемогою Комуністичної партії Китаю, стала поворотним моментом не лише в історії держави, а й у розвитку китайської мови.

По-перше, з перемогою КПК почалося активне впровадження державної мовної політики, спрямованої на уніфікацію мовного простору країни. Путунхуа був проголошений єдиною літературною нормою, що стало початком процесу стандартизації мови. Одночасно було започатковано реформи, які охоплювали спрощення ієрогліфів, розробку системи романізації (пін'їнь), а також поступове витіснення класичної китайської мови (веньянь) з освітнього та адміністративного вжитку.

По-друге, соціальні й політичні зміни в післявоєнному Китаї – зокрема земельна реформа, реорганізація системи освіти, впровадження однопартійної моделі управління – створили передумови для широкомасштабної мовної модернізації. Китайська мова почала виконувати не лише функцію комунікації, але й стала важливим інструментом ідеологічного впливу та інтеграції населення.

По-третє, у результаті реформи освіти, розвитку ЗМІ та впровадження Путунхуа в медіапростір, мовна модернізація охопила всі сфери життя. Масова комунікація, зокрема телебачення, інтернет і державна преса, посилили позиції стандартної мови, що сприяло подальшому зниженню діалектної та класичної варіативності.

По-четверте, ідеологічне протистояння між КНР і Тайванем також відчутно вплинуло на мовний розвиток. Тайвань зберіг традиційну китайську писемність і продовжував підтримувати класичну культуру, тоді як КНР здійснювала реформи в бік спрощення. Ця розбіжність стала не лише лінгвістичним, а й ідеологічним маркером ідентичності, що знайшло своє відображення в китайських діаспорах Південно-Східної Азії.

Загалом, дослідження підтвердило, що мовні процеси в Китаї не можуть розглядатися ізольовано від політичних, соціальних і культурних контекстів. Громадянська війна та її наслідки стали каталізатором глибоких змін, які сформували сучасну китайську мовну ситуацію. Перехід від старокитайської мови до сучасної літературної китайської – це не лише лінгвістична, а й соціально-політична революція, що заклала фундамент для подальшого розвитку Китаю як уніфікованої мовно-національної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко, Ю. Г. (2024). МОВНА ПОЛІТИКА КИТАЮ ТА ПЛАНУВАННЯ В ОСВІТІ: ПОРІВНЯННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ. *Китаєзнавчі дослідження*, (1), 68-79.
<https://doi.org/10.51198/chineseest2024.01.68>
2. 《中国语言生活状况报告 (2020) 》(绿皮书) 有关情况 [A review of the “Report on the language situation in China: 2020”, “Green Series”). 02.06.2020. URL:
<https://baijiahao.baidu.com/s?id=1668354591604324223&wfr=spider&for=pc> (In Chin.).
3. Adamson, B. and Feng, A. (2013), “Models for Trilingual Education in the People’s Republic of China.” *Minority Languages and Multilingual Education. Educational Linguistics*, Vol 18, edited by D. Gorter et al., Springer, Dordrecht, pp. 29–44.
4. Bradley, David 2015: Languages and language families in China. In: Rint Sybesma (ed.): *Encyclo-pedia of Chinese Language and Linguistics*. Leiden: Brill. http://dx.doi.org/10.1163/2210-7363_ecll_COM_00000219
5. Bruhn, Daniel 2008: *Minority Language Policy in China, with Observations on the She Ethnic Group*. *Linguistics 250E – Endangered Languages*. Oxford: Wiley-Blackwell.
http://linguistics.berkeley.edu/~dwbruhn/dwbruhn_250E-paper.pdf
6. Buranok, Sergey & Nesterov, Dmitriy. (2020). The Chinese Civil War based on «Foreign Affairs» magazine. *Samara Journal of Science*. 9. 224-229. 10.17816/snv202093208.

7. Chang, Wen-Chin. 2002. "Identification of leadership among the KMT Yunnanese Chinese in northern Thailand." *Journal of Southeast Asian Studies* 33 (1), 123–145.
8. Chang, Wen-Chin. 2006. "Home away from home: the migrant Yunnanese in northern Thailand." *International Journal of Asian Studies* 3 (1), 49–76
9. Chappell, Hilary, and Lan Li 2016: Mandarin and other Sinitic languages. In: *The Routledge encyclopedia of the Chinese language*. Sin-Wai Chan (ed.). London and New York: Routledge. 605–628. CPG [The Central People's Government of the People's Republic of China] 2013: *Zhongguo minzu* [The nationalities of China].
http://www.gov.cn/test/2005-07/26/content_17366_3.htm
10. Chinese Civil War [1927-1949] - Origin, Outbreak, Causes, Timeline, Aftermath And More, электронный ресурс, URL:
<https://testbook.com/ias-preparation/chinese-civil-war>
11. Curdt-Christiansen, X. (2016), "Conflicting Language Ideologies and Contradictory Language Practices in Singaporean Multilingual Families." *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 37, no. 7, pp. 694–709, doi: 10.1080/01434632.2015.1127926
12. Feung, Maggi W.H. 2015. "Engaging a temporal–spatial stretch: an inquiry into the role of the state in cultivating and claiming the Chinese knowledge diaspora." *Geoforum* 59, 187–196.
13. Feng, A. and Adamson, B. (2017), "Language Policies and Sociolinguistic Domains in the Context of Minority Groups in China." *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 39, no. 2, pp. 169–180, doi: 10.1080/01434632.2017.1340478.
14. Feng, A. and Sunuodula, M. (2009), "Analysing Language Education Policy for China's Minority Groups in Its Entirety." *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, vol. 12, no. 6, pp. 685–704, doi: 10.1080/13670050802684396.

15. García, O. and Menken, K. (2010), *Negotiating Language Policies in Schools: Educators as Policymakers*. Routledge.
16. Han, Y. and Johnson, D. (2020), "Chinese Language Policy and Uyghur Youth: Examining Language Policies and Language Ideologies." *Journal of Language, Identity & Education*, vol. 20, no. 3, pp. 1–14, doi: 10.1080/15348458.2020.1753193.
17. Hancock, A. (2014), "Language Education Policy in Multilingual Scotland: Opportunities, Imbalances and Debates." *Language Problems and Language Planning*, vol. 38, no. 2, pp. 167–191, doi: 10.1075/lplp.38.2.04han. Accessed 27 May 2019.
18. Hau, Caroline S. 2012. "Becoming 'Chinese' in Southeast Asia." In Peter J. Katzenstein (ed.), *Sinicization and the Rise of China*. London: Routledge, 175–206
19. Hung, Po-Yi. (2022). Interlacing China and Taiwan: Tea Production, Chinese-language Education and the Territorial Politics of Re-Sinicization in the Northern Borderlands of Thailand. *The China Quarterly*. 250. 417-439. 10.1017/S0305741022000674.
20. Kurpaska, Maria 2013: Bilingualism and diglossia in China. In: Marek Kuczyński and LeszekSzymański (eds): *Language, thought and education: Across systems*. Zielona Góra: OficynaWydawnicza uniwersytetu Zielonogórskiego. 57-68
21. Kurpaska, Maria. (2019). The effects of language policy in China A. *Język. Komunikacja. Informacja*. 14-24. 10.14746/jki.2017.12.1.
22. Kyslov, Alexander & Kolpachkova, Elena. (2018). The influence of the Internet on the modern Chinese language. *Computer linguistics and computational ontologies*. 72-86. 10.17586/2541-9781-2017-1-72-86.
23. Li, Chris Wen-chao 2015: Diglossia. In: Rint Sybesma (ed.): *Encyclopedia of Chinese Languageand Linguistics*. Leiden: Brill. http://dx.doi.org/10.1163/2210-7363_ecll_COM_0000012

24. Roche, Gerald 2018: Draft Report on Tibet's Linguistic Minorities. university of Melbourne.
https://www.academia.edu/35956920/Draft_Report_on_Tibets_Linguistic_Minorities?auto=download&campaign=weekly_diges
25. Schiffman, H. F. (1996). *Linguistic Culture and Language Policy*. London: Routledge.
26. Sun, Hongkai 2015: *Language Policy of China's Minority Languages*. In: William S.-Y. Wang and Chaofen Sun (eds.) *The Oxford Handbook of Chinese Linguistics*. New York: Oxford university Press. 541-553.
27. Tollefson, J.W. (2015), "Historical-Structural Analysis." *Research Methods in Language Policy and Planning: A Practical Guide*, edited by Francis M. Hult and David Cassels Johnson, Wiley, pp. 140–151.
28. United Nations High Commissioner for Refugees (2019), "Refworld | World Directory of Minorities and Indigenous Peoples - China : Uyghurs." Refworld. Available at: www.refworld.org/docid/49749d3c4b.html. Accessed 2 Jan. 2020.
29. Wang Hui and Yuan Zhongrui 2013: *The promotion of Putonghua (Mandarin Chinese): An overview*. In: Li Yuming and Li Wei (eds): *The Language Situation in China, Volume 1*. De Gruyter Mouton[and] The Commercial Press. 27-40.
30. Wang, L., and King, K. (2022). "Language Ideologies, Language Policies, and Shifting Regional Dialect Proficiencies in Three Chinese Cities." *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, pp. 1–17, doi:10.1080/01434632.2022.2044339.
31. Wong, Kam-Fai, Xia Yunqing, Li Wenjie *Linguistic and Behavioural Studies of Chinese Chat Language // International Journal of Computer Processing of Oriental Languages*. – Chinese Language Computer Society & World Scientific Publishing, 2006. Vol. 19. P. 133–152

32. Zavyalova, O. (2022). Language Policy in China: Recent Field Investigations. Problems of the Far East. <https://doi.org/10.31857/S013128120021422-5>
33. 刘厚生 . 满语文的抢救, 传承与引用 [Liu Housheng. The revival, transfer to the next generations and the usage of the Manzhu language] // 中国语言生活状况报告 (2014) (Language situation in China: 2014). 北京: 商务印书馆, 第 1 期. 2014 年. 139–143 页. (In Chin.)
34. 金莉娜 , 程亚恒 . 黑龙江同江赫哲语 [Jin Lina, Cheng Yangheng . The Nanai language in Tongjiang of the Helongjiang Province] / 中国濒危语言志 [The endangered languages of China]. 北京:商务印书馆, 2019. (In Chin.).